

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

УДК 336.763 : 35.316

JEL Classification: G15

Іванюта П. В.

Вінницький кооперативний інститут

Горбаневич В. Л.

Донецький національний університет імені В. Стуса

Університет фінансів та управління у Варшаві

РОЛЬ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ У ЕКОНОМІЦІ ДЕРЖАВИ НА ПРИКЛАДІ США

Обґрунтована необхідність дослідження ринку цінних паперів, що полягає у розкритті процесів функціонування ринкових відносин у економіці держави, де основна увага приділяється зміні відсоткових ставок, вартості грошей та цінних паперів, кредитної політики комерційних банків тощо, які відображаються на економіці держави, на прикладі США.

Ключові слова: цінні папери, акції, банки, фондовий ринок, економіка.

Ivanyuta P.

Vinnitsya Cooperative Institute

Horbanevich V.

Vasyl' Stus Donetsk National University

University of Finance and Management in Warsaw

A ROLE OF THE SECURITIES MARKET IN THE STATE ECONOMY: THE CASE OF THE USA

In the article the necessity of the research of securities market is justified. It implies to disclosure the processes of market relationship in the state economy where the main attention is paid to per cent discount change, cost of funds and securities, credit policy of commercial banks etc. which are reflected on the state economy – in the context of the USA.

Keywords: securities, stocks, banks, market funds, economy.

ВСТУП

Ознакою існування ринку цінних паперів є та сфера й відносини у кожній країні (подібно до ринку товарів і послуг), де важливе призначення полягає у задоволенні економічних інтересів учасників

грошово-торговельних відносин за рахунок обороту – з моменту випуску цінних паперів за різними видами (акція, облігація, вексель) і їхнього обігу шляхом розміщення на торгах (як пропозиція щодо їхнього продажу на спеціалізованій біржі) і закінчуючи анулюванням процесів випуску, розміщення та продажу цінних паперів лише за вимогами законодавства (подібно до етапів життєвого та виробничого циклів щодо випуску продукції на підприємстві). А обіг цінних паперів здійснюється шляхом укладання і виконання різних угод між учасниками ринку, внаслідок яких грошово-торговельні відносини за цінними паперами набувають матеріальної форми і фіксуються на паперових та електронних носіях інформації. Але проблема полягає у дослідженні процесів функціонування ринку цінних паперів і його впливу на економічну систему держави у вигляді джерел постачання грошовими коштами.

В першу чергу доцільно приділити основну увагу публікаціям Джозефа Юджина Стігліца, який розкривав причини нерівності у суспільстві, що спостерігається у державах. Особливу увагу він приділив недолікам і проблемам функціонування ринку цінних паперів і впливу державного управління на нього у США. А що стосується грошово-торговельних відносин на ринку цінних паперів, то слід відзначити наукові праці Кондрашихіна А. Б., Поважного О. С., Рубцова Б. Б., Сала І. В., Царенка О. М. та ін.

Але виникає необхідність більш детального дослідження стану і тенденцій економічної системи держави за рахунок грошово-торговельних відносин на фондовому ринку із такими механізмами, як операції з цінними паперами, коливання відсоткових ставок, вартості грошової одиниці.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті полягає у розкритті процесів функціонування ринку цінних паперів у державі на прикладі США та його впливу на соціально-економічну систему держави, зокрема процесів коливань вартості грошової маси, відсоткових ставок та операцій з цінними паперами у процесі грошово-торговельних відносин.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як твердить Стігліц, підвищення рівня життя та доходів американців змінює економічну систему в державі. Сполучені Штати Америки будували економічну систему на двох основах: міжнародно-валютній системі та зоні вільної торгівлі. Наступною моделлю економічної системи США став «Золотий стандарт», запропонований 1944 року, що відводив грошовій одиниці «долар» роль основної валюти світової системи [1]. Тоді у Федеральній резервній системі була змога випускати долари на потреби економіки. І оскільки грошова

одиниця «долар» в теорії була прив'язана до золотого запасу, відбувся фундаментальний розвиток економіки та стабільності цін.

Далі повертаємось у 1929 р. Початком Великої депресії став чорний четвер 24 жовтня. Біржовому краху на Уолл-Стріт передували спекулятивний бум у 1920-х рр., викликаний купівлею цінних паперів мільйонним населенням США під дешеві кредити на акції, які американські банки безупинно видавали. Попит шалено поглинав пропозицію, спекулянти тягнули тренд все вище протягом 9 років, Dow Jones виріс на 400 %, сягнувши 380 базисних пунктів. Тоді банки обіцяли інвесторам 2–4 % в день, що спричинило високу спокусу і внаслідок чого відбулося роздуття вартості кредитів. Звичайно, банківські кредити були доступні з обліковою ставкою 3 %, тобто з таким ростом була змога не тільки покрити зобов'язання, але й перепогасити їх. Тому ситуація, коли моральний ризик перевищує здоровий глузд, завжди призводить до непередбачуваних наслідків – ФРС стали свідками того, як відбувся ажіотаж щодо кредитування населення ще у 1928 році, прийнявши міру підвищити облікову ставку до 5 %, але оскільки регулятивні важелі банківської системи виявилися слабкими, то після чергового кризового явища у 1929 році ажіотаж призвів до занепаду спочатку самої банківської системи, а пізніше й економіки в цілому. Тут причина банківського та економічного колапсу у державі криється не у регулятивних важелях, а в діях та інтересах самих банківських установ, коли дав збій звичайний «економічний ринковий механізм», в результаті чого інвестори почали втрачати певний капітал через падіння ціни на акції провідних компаній до 70 %, а до кінця року фондовий ринок втратив \$ 40 млрд, тобто це цілком об'єктивна цифра, зважаючи на те, що в подальші роки збанкрутувало 4835 банків.

Отже, виявилось, що видача банками кредитів за відсотковою ставкою 4 % в день, ігноруючі ризикові активи, які на сьогоднішній день в біржових колах називаються «хайпами» (високоризикові фінансові проекти, створені для інформаційного ажіотажу та роздування економічного активу), призвела до великих негативних наслідків у банківській сфері, в результаті чого економіка США зазнала великого економічного краху.

Робочий клас сприймає осіб із вищим достатком як окремий клас за рівнем благополуччя, а все населення США зневажає такий клас (банкіри, голови корпорацій, сенатори), бо сам факт їхнього існування є для суспільства більш гнітючим. Наприклад, ті, хто під час передвиборчої програми виступили проти Трампа і передрікали банкрутство його бізнесу, насправді зазнали для себе протилежного ефекту, цим самим понижаючи рівень незадоволення серед населення. Тут слід зазначити, що ця тенденція є справедливою для будь-яких країн. Але є ще й інші країни, такі як Швейцарія, де основне населення з повагою ставиться до топ-менеджерів, підприємців, мільйонерів, до

всіх індивідів, які створили бізнес та дійшли до вершини власної кар'єри. Звідси випливає, що існує така концепція досягнення рівності, при якій потрібно спонукати осіб з вищим матеріальним достатком зрозуміти особисту загрозу ризику на 99 %, тобто кожен має усвідомити, що він не завжди буде в рядах еліти або ж сама рівність ймовірно стане взаємозамінна.

Тут доцільно навести окремий приклад: особа, яка обіймає посаду генерального директора провідної компанії, певну частину свого життя підіймаючись кар'єрними сходами, професійно приховуючи при цьому свої недоліки і прорахунки, при припиненні своєї кар'єри у зв'язку з досягненням пенсійного віку чи певного терміну перебування на посаді приховує і ризики, забираючи собі надбання і залишаючи за собою безліч проблем, які доведеться вирішувати його наступнику. Далі наводиться інший приклад на державному рівні: під час правління Білла Клінтона економіка США зростала стрімкими темпами, рівень інфляції скорочувався, а бюджет країни перебував у профіциті. Але це ще не означало, що після правління Білла Клінтона залишився економічний прогрес. За таких умов інтесифікація нарощувалась разом з високотехнологічним «доткомом» (бум на ріст інтернет-бізнесу) [2, с. 136; 3, с. 100], внаслідок якого виявилось, що з початку 2000 рр. (а саме 10 березня 2000 р.) відбулося стрімке та неминуче знецінення вартості акцій американських інтернет-компаній (рис. 1).

Рисунок 1 – Динаміка тренду американського індексу NASDAQ під час «доткому»

Джерело: [2]

В результаті темпи зростання економіки США під час президентства Білла Клінтона перетворилися у падіння та обвали важливих складових економічної системи, таких як ринок цінних паперів, ще до приходу на посаду президента Джорджа Буша-молодшого.

Початок правління Джорджа Буша-молодшого співпав із початком спаду економіки і тривалої рецесії, що призвела до ще потужнішої економічної кризи. Крім того, доказ тероризму дав про себе знати незабаром, коли 11 вересня 2001 р. сталося підбиття терористами двох однакових хмарочосів у Нью-Йорку, і ця жахлива подія шокувала весь світ. Тоді була створена спеціалізована державна установа по боротьбі з тероризмом, що користувалася необмеженими правами, ціль якого полягала у активізації військових дій в Афганістані разом із введенням військ у цю країну, нападом на Ірак (2003 р.) та поваленням режиму Саддама Хусейна.

Саме через ці рішення Джордж Буш-молодший втратив свій початковий авторитет не тільки через наростаючі кризові явища всередині країни, а й через представників колишніх країн-союзників, які звинувачували президента США у відновленні репутації країни за допомогою війни. Все це супроводжувалось падінням економічних показників, проведенням неефективної роботи такими державними регуляторами, як Служба регулювання фінансових послуг (FINRA), Комісія по цінним паперам та біржам (SEC) та головна установа – Федеральна Резервна Система (ФРС) [4, с. 27], яка вільно спостерігала за діями і відносинами інвестиційних банків, хедж-фондів, брокерів, рейтингових агенств на фондовому ринку та фінансовому ринку іпотечних кредитів на житло.

Дещо повернемося до діяльності Джорджа Буша-молодшого та продовжимо розбиратись з майбутньою кризою у США. Незважаючи на подавлений авторитет, Джорджу Бушу-молодшому все ж таки вдалося перемогти демократа Джима Керрі в 2004-му на президентських виборах, але його негативна особиста репутація посилювалася разом із темпами падіння в економіці. Але цього разу Америці довелось пережити у 2005 році руйнівний ураган під назвою «Катріна», що вважається найсильнішим за всю історію США. Він знищив п'ять штатів та наніс, за підрахунками, економічний збиток у розмірі \$ 125 млрд.

Тому варто зробити висновок, що Америка на чолі з Джорджем Бушем-молодшим пережила досить складний період у своїй історії. Серед причин складних періодів у економіці та житті держави є те, що спеціаліст з фінансів і банківської справи зі світовим ім'ям Алан Грінспен ще на початку 2000-х років започаткував проведення нездорової політики низьких ставок Федеральною Резервною Системою. Крім того, Алан підбурював іпотечних позичальників брати кредити за низькими плаваючими відсотковими ставками, що призвело до легковажної видачі кредитів банками.

Фінансові та біржові працівники з Уолл-Стріт, довго не думаючи, придбали іпотечні облігації Люїса Раньєрі – біржового працівника, який обіймав високу посаду, за низькими відсотками у великому обсязі і тим самим призвели до знищення економіки держави та обвалу ринку цінних паперів. Це була епоха обману в Америці, тобто це був час, коли еліта Уолл-Стріт спричинила найбільші обривки з іпотечними облігаціями при бажанні отримати багато коштів, мало вкладаючи, а розраховуватись за ці наслідки довелося звичайним людям. Якби забезпечені облігації дійсно були б забезпеченими по-справжньому, то 60 % облігацій мали би рейтинг Triple A. Насправді виявилось так, що 90 % облігацій були стандартними та субстандартними, а решта облігацій, що залишилися, стали непроданими і підлягали високому ризику, реалізовувались у вигляді CDO (забезпечені боргові облігації) [5, с. 118], яким підкуплені та недобросовісні рейтингові агенства присвоювали найвищий рейтинг А замість справжнього рейтингу Triple A, B, Double B. Але найгірше те, що саме ці субстандартні облігації разом із державними цінними паперами були об'єднані в пул (сегмент для купівлі-продажу облігацій) та забезпечені державою з різним відсотком погашення в залежності від вищезазначеного рейтингу. Так боргові забезпечені облігації стали цінною здобиччю для інвесторів, внаслідок чого різко зросли відсоткові кредитні ставки, а для звичайних громадян стало неможливо покривати вартість кредитів, аналогічно тому, як це було у 1929 році (рис. 2).

Рисунок 2 – Падіння тренду американського індексу S&P500 під час іпотечної кризи

Джерело: [2]

Отже, на початку 2000-х рр. відбувся обвал фондового ринку та ринку цінних паперів у Сполучених Штатах Америки, внаслідок чого уряд приймає рішення надати фінансову допомогу основним системоутворюючим банкам, щоб поліпшити стан в економіці, але за рахунок видачі кредитів і підвищення кредитообігу грошей. На основі цього дев'ять банків отримали дотацію казначейства у розмірі 125 млрд доларів, і це призвело до локалізації на 75 % всіх банківських активів США у банківську сферу. Але ці кошти комерційні банки використали не за призначенням, а на покриття своїх збитків, які виникали і наростали при здійсненні звичайних банківських операцій. Внаслідок цього фондовий ринок продовжував обвалюватися, що призвело до зростання безробіття більш ніж на 10 % і втрати мільйонами сімей свого житла та майна. Все це в подальшому призвело до обвалу банківської системи і ринку банківських послуг у Сполучених Штатах Америки.

ВИСНОВКИ

Сьогоднішній світ і люди в ньому діляться на «класи» з чітко вираженою ієрархією, порогом входу в двері касти, зі своїми правилами та кодексом поведінки. Саме перебування в «класах» регламентується виключними правами та обмеженнями для кожного, що автоматично ставить обов'язком кожного індивіда дотримуватись кодексу і взаємовідносин з іншими учасниками соціуму. Концепція «переможець отримує все» існує і далі, тобто у світі досі діє процес розподілення національного багатства, який є підвласний бюрократам, у результаті чого обмежують частину суспільства в своїх особистих правах. Органами державної влади у США було прийнято рішення пустити все на самотік і дати системі зруйнувати найсильніші та успішні механізми, важелі і надбання, що забезпечували зростання й поліпшення економічної системи та активізацію ринкових відносин. А самі проблеми завжди відображаються в тому, як люди чи держави вміють їх вирішувати. Тому, щоб в подальшому удосконалити існуючий ринок цінних паперів та забезпечити його ефективність, доцільно розробити механізм управління економікою держави з урахуванням успішних тенденцій розвитку і темпів зростання економіки, а також негативного досвіду і на основі цього наслідків, у тому числі внаслідок впливу держави та банківських установ, зокрема того, що стосується відсоткових ставок, вартості цінних паперів та операцій з ними разом із впровадженням превентивних заходів щодо їхньої нейтралізації та усунення – подібно до антикризового управління, реагування на загрозові тенденції, чи ризик-менеджменту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стиглиц Дж. Великое разделение. Неравенство в обществе, или Что делать оставшимся 99 % населения? / [пер. с англ. Ф. А. Исрафилова]. М. : Эксмо, 2016. 480 с. (Top Economics Awards).
2. Фондовый рынок (Рынок ценных бумаг) : учебное пособие / А. Б. Кондрашихин, В. Г. Рожманов, Т. В. Пепа, В. А. Федорова. К. : Центр учебной литературы, 2008. 376 с.
3. Поважний О. С., Орлова Н. С., Свечкіна А. Л. Цінні папери і фондовий ринок : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2010. 361 с.
4. Рубцов Б. Б. Зарубежные фондовые рынки: инструменты, структура, механизм функционирования. М. : ИНФРА-М, 1996. 304 с.
5. Корпоративне управління і фондовий ринок : підручник / О. М. Царенко, Н. О. Бей, О. Д. Мартиненко, І. В. Сало; за ред. д. е. н., проф. І. В. Сала. Суми : Університетська книга, 2005. 334 с.

Дата надходження до редакції – 08.02.2018 р.